

**מסוגלות הורית כפונקציה של הפער
בין סגנונות ההורות שנחוו כילד וכהורה**

שני מסד

עבודת גמר מחקרית (תיזה) המוגשת כחלק מהדרישות

לקבלת התואר "מוסמך אוניברסיטה"

אוניברסיטת חיפה

הפקולטה למדעי החברה

החוג לפסיכולוגיה

מאי 2010

מסוגלות הורית כפונקציה של הפער
בין סגנונות ההורות שנתוו כילד וכהורה

מאת: שני מסד

בהדרכת: פרופסור יוחנן אשל

עבודת גמר מחקרית (תיזה) המוגשת כחלק מהדרישות

לקבלת התואר "מוסמך אוניברסיטה"

אוניברסיטת חיפה

הפקולטה למדעי החברה

החוג לפסיכולוגיה

מאי 2010

מאושר על ידי _____ תאריך 18/6/10
(מנחה העבודה)
מאושר על ידי _____ תאריך 18/6/10

(יו"ר הועדה החוגית למ"א)

תודות

ברצוני להודות לפרופ' יוחנן אשל על הדרכתו המסורה והמקצועית ועל הידע הרב שרכשתי ממנו לאורך כתיבת עבודת הגמר.

כמו כן, ברצוני להודות לבני משפחתי ולחברים הרבים שסייעו באיסוף הנתונים לעבודה זו וכן על התמיכה וההתעניינות שגילו לאורך הדרך.

תוכן עניינים

ע"מ	
III	תקציר
VII	רשימת טבלאות
VIII	רשימת שרטוטים
1	מבוא
1	סגנונות הורות
4	הורות וחינוך ילדים בקיבוץ
6	שינויים בתנאי גידול הילדים בקיבוץ
7	העברה בין-דורית וסגנונות הורות
8	שכירתה של ההעברה הבין-דורית
9	תפיסת המסוגלות ההורית
10	העברה בין- דורית ותפיסת המסוגלות ההורית של חניכי הלינה המשותפת
13	השערות המחקר
14	שיטה
14	נבדקים
15	כלי המחקר
17	הליך
18	תרוצאות
29	דיון
42	רשימת מקורות
49	נספחים
49	נספח מס' 1: שאלון סגנונות הורות- דיווח על סגנון ההורות של הורי הנבדק
51	נספח מס' 2: שאלון סגנונות הורות- דיווח על סגנון ההורות של הנבדק
53	נספח מס' 3: שאלון מסוגלות הורית
54	נספח מס' 4: שאלון פרטים דמוגרפיים
56	נספח מס' 5: פריטי שאלון סגנונות הורות לפי חלוקה לסולמות

מסוגלות הורית כפונקציה של הפער בין

סגנונות ההורות שנחוו כילד וכהורה

שני מסד

תקציר

העבודה הנוכחית בדקה כיצד מתמודדים הורים עם גידול וחינוך ילדיהם, כאשר קיימים פערים בין התנאים בהם גידלו אותם הוריהם בילדותם לבין התנאים בהם הם מגדלים את ילדיהם שלהם. המחקר התמקד בקשרים בין פערים אלה לבין השינויים במודל ההורות וכן בתפיסת המסוגלות ההורית.

לצורך אפיון סגנון ההורות נעשה במחקר זה שימוש בהמשגה של Baumrind (1991a, 1967, 1966), שהציעה מודל של שלושה סגנונות הורות: סמכותי, מתירני וסמכותני. בעבודה זו השימוש בסגנונות הורות אלה נועד כדי להמשיג וריאציות של ניסיונות מצד הורים המגדלים את ילדיהם בתנאים שונים להציב גבולות בתהליכי סוציאליזציה וחינוך של ילדיהם.

הקיבוץ בישראל התאפיין באורח חיים יוצא דופן, של חיים בקהילה קטנה בה חלק ניכר מהאחריות על חינוך הילדים הועברה מידי ההורים לדמויות מחוץ למשפחה (Talmon-Garber, 1954). מהספרות המחקרית שבחנה את ההורות בקיבוץ על פני מימדים שונים של מעורבות וסמכות הורית עלה, שבהשוואה להורים שגידלו את ילדיהם בעיר או במושב, ההורה שגידל את ילדיו בלינה משותפת נטה לגבש הורות בעלת מאפיינים יותר מתירניים בעוד שמימדי הפיקות, הצבת הגבולות והמעורבות בתפקידי משמעת ביחסי ההורה-ילד הפכו למינימליים (קמינר, 1974; Avgar, Bronfenbrenner, & Henderson, 1977; Devereux et al, 1974; Feldman & Yirmiya, 1986; Talmon-Garber, 1954). כיום, לאחר סיומה של הלינה המשותפת בכל הקיבוצים, הורים בקיבוץ נדרשים להתמודד עם אחריות גבוהה יותר לחינוך וחיברות ילדיהם בהשוואה להוריהם. אולם, נראה שעדיין קיימת חלוקת אחריות מסוימת בתחום זה, מאחר וחלק ניכר מהקיבוצים עדיין מחשיב את הדאגה לחינוכם ולרווחתם הנפשית של ילדי הקיבוץ כאחריות משותפת של הקהילה (דר, 1998).

פרט לקבוצה זו של בנים שגדלו בקיבוץ ומגדלים בו את ילדיהם, מחקר זה בחן את סגנונות ההורות של אוכלוסיה נוספת, הכוללת בנים שגדלו כילדים בקיבוץ, עזבו אותו כבוגרים וכיום הם מגדלים את ילדיהם בחברה עירונית. להבדיל מהמצב בקיבוץ, הורים אלו נדרשים לקבל לבדם את ההחלטות בנוגע לגידול ילדיהם והם אלו שנושאים באחריות המרכזית לחינוכם. לאור זאת, הנחנו שבהשוואה להורים שגדלו בקיבוץ ומגדלים בו את ילדיהם, הורים עוזבי קיבוץ ידרשו להתמודד

עם פערים גדולים יותר בין התנאים בהם גדלו כילדים בקיבוץ לבין התנאים בהם הם מגדלים את ילדיהם בעיר. שוער שככל שפערים אלו יגדלו, כך ההורים ישנו ויתאימו את סגנון ההורות אותו חוו דרך הוריהם לתנאי הסביבה החדשים בהם הם מגדלים את ילדיהם.

העברה בין-דורית מוגדרת כהליך שבו דור אחד משפיע באופן פסיכולוגי על העמדות והגישות של הדור השני (Wjzendoorn, 1992). העברה בין-דורית של מודל ההורות מתבטאת בכך שהילד מפנים מודל דומה לזה של הוריו, שכולל התנהגויות, אמונות ועמדות שונות, שבו ישתמש כלפי ילדיו כשיהפוך להורה בעצמו (Crittenden, 1984). במצבים בהם מודל ההורות המופנם איננו יעיל או מתאים לתנאים בהם ההורה מגדל את ילדיו, הדבר עשוי להשפיע על תפיסת המסוגלות ההורית. תפיסה זו מבטאת את הציפיות שמחזיק הורה בנוגע ליכולתו להיות הורה מוצלח ואמונותיו לגבי יכולתו להשפיע על ילדיו ועל סביבתם בדרכים שיקדמו את התפתחותם (Ardelt & Eccles, 2001; Jones & Prinz, 2005).

הנחתנו במחקר זה היתה שככל שיגדל הפער בין תנאי גידול הילדים בתקופת הילדות (דור האבות) לבין תנאי גידול הילדים בהם ההורה מגדל את ילדיו כיום (דור הבנים) כך יידרש ההורה לגבש לעצמו מודל הורות שונה ממודל ההורות של הוריו ותפיסת המסוגלות ההורית שלו תרד. כמו כן, הנחנו שהפערים בתנאי גידול הילדים בין דור האבות לדור הבנים יהיו הגדולים ביותר בקבוצת עוזבי הקיבוץ, אחריה בקבוצת חברי הקיבוץ והפערים הקטנים ביותר יהיו בקבוצת העירוניים. השערות המחקר היו: 1. הורים שגידלו את ילדיהם בלינה משותפת בקיבוץ (דור האבות) יאופיינו על ידי ילדיהם הבוגרים (דור הבנים) כבעלי סגנון הורות יותר מתירני, ופחות סמכותי וסמכותני מהורים שגידלו את ילדיהם בלינה ביתית בעיר. 2. אצל קבוצת עוזבי הקיבוץ וקבוצת העירוניים ימצאו רמות גבוהות יותר של סגנונות ההורות הסמכותי והסמכותני בהשוואה לקבוצת חברי הקיבוץ. כמו כן, בקבוצת חברי הקיבוץ תמצא רמה גבוהה יותר של סגנון ההורות המתירני בהשוואה לקבוצת עוזבי הקיבוץ וקבוצת העירוניים. 3. שלוש קבוצות ההורים ידווחו על עצמן כבעלות רמה גבוהה יותר של סגנון ההורות הסמכותי בהשוואה להוריהם. פער זה יהיה גדול יותר בקרב קבוצת ההורים עוזבי הקיבוץ ואחריה בקבוצת ההורים שגדלו כילדים בלינה משותפת בקיבוץ ומגדלים את ילדיהם בלינה ביתית בקיבוץ. הפער הקטן ביותר ימצא בקרב קבוצת ההורים העירוניים. 4. קבוצת ההורים חברי הקיבוץ וכן קבוצת ההורים עוזבי הקיבוץ ידווחו על עצמן כבעלות רמה נמוכה יותר של סגנון ההורות המתירני בהשוואה להוריהם. לא ימצא הבדל בין רמת המתירניות שמייחסת לעצמה קבוצת ההורים העירוניים לבין רמת המתירניות שהם מייחסים להוריהם. 5. קבוצת ההורים חברי הקיבוץ וכן קבוצת ההורים עוזבי הקיבוץ יתפסו את עצמן כבעלות רמה גבוהה יותר של סגנון ההורות הסמכותני בהשוואה להוריהם.

קבוצת ההורים העירוניים תייחס לעצמה רמה נמוכה יותר של סגנון ההורות הסמכותני בהשוואה להוריה. 6. ימצאו הבדלים ברמת תפיסת המסוגלות ההורית בין שלוש קבוצות המחקר, כך שתפיסת המסוגלות ההורית הגבוהה ביותר תמצא בקבוצת העירוניים, אחריה בקבוצת חברי הקיבוץ ואילו בקבוצת עוזבי הקיבוץ תמצא תפיסת המסוגלות ההורית הנמוכה ביותר. 7. ככל שהפער בין סגנון ההורות של הנבדקים לבין סגנון ההורות של הוריהם יהיה גדול יותר, כך תפיסת המסוגלות ההורית שלהם תהיה נמוכה יותר.

אוכלוסיית המחקר כללה 91 אמהות ואבות שהשתייכו לשלוש קבוצות שונות: א. 31 הורים שגדלו בלינה המשותפת ומגדלים את ילדיהם בלינה ביתית בקיבוץ (חברי קיבוץ), ב. 30 הורים שגדלו בלינה המשותפת, עזבו את הקיבוץ כבוגרים ומגדלים את ילדיהם בסביבה עירונית (עוזבי קיבוץ), ג. 30 הורים שגדלו בעיר ומגדלים את ילדיהם בעיר (עירוניים). הנבדקים ענו על השאלונים הבאים: שאלון סגנונות ההורות של Buri (1991), אותו מילאו פעמיים: פעם אחת בהתייחסם לסגנון ההורות שהפעילו כלפיהם הוריהם בילדותם ובפעם השנייה עבור סגנון ההורות אותו הם מפעילים כלפי ילדיהם, שאלון תפיסת המסוגלות ההורית של Johnston & Mash (1989), ושאלון פרטים דמוגרפיים.

הממצאים איששו את ההשערות באופן חלקי. בבדיקת ההשערה הראשונה נמצא כי הורי דור האבות בלינה המשותפת בקיבוץ היו נמוכים ברמת הסמכותניות בהשוואה להורים שגידלו את ילדיהם בלינה ביתית בעיר. לא נמצאו הבדלים בין שתי קבוצות אלו בסגנון ההורות הסמכותני והמתירני. ההשערה השנייה לא אוששה לאחר שבדור הבנים לא נמצאו הבדלים בין שלוש קבוצות המחקר בסגנון ההורות הסמכותני, המתירני והסמכותני. חלקה הראשון של ההשערה השלישית אושש, לאחר שנמצא שלוש קבוצות המחקר דיווחו על עצמן כבעלות רמה גבוהה יותר של סגנון הורות סמכותני בהשוואה להוריהן. חלקה השני של השערה זו לא אושש, לאחר שלא נמצאו הבדלים בין הקבוצות בגודל הפערים בין הדורות. ממצאי ההשערה הרביעית העלו מגמות התואמות את כיוון ההשערה, ולפיהן בשלוש הקבוצות חלה ירידה בין דור האבות לדור הבנים בסגנון ההורות המתירני, כשירידה זו היתה מתונה יותר בקבוצת העירוניים. בבדיקת ההשערה החמישית נמצאה אינטראקציה מובהקת בין הדור וקבוצת הנבדקים, ממנה עלו מגמות התואמות את כיוון ההשערה, שהצביעו על כך שבקבוצת חברי הקיבוץ ועוזבי הקיבוץ חלה עליה בין דור האבות לדור הבנים בסגנון ההורות הסמכותני ואילו בקבוצת העירוניים חלה ירידה. ממצאים אלו נידונו לאור שינויים חברתיים ותרבותיים שהשפיעו על מאפייני ההורות של החברה הישראלית כולה וכן לאור השפעתם של הפערים בדרישות ההורות בדור האבות והבנים בעיר ובקיבוץ על סגנונות ההורות.

ההשערות השישית והשביעית, שבחנו את תפיסת המסוגלות ההורית, לא אוששו לאחר שלא נמצאו הבדלים בין קבוצות המחקר בתפיסת המסוגלות ההורית וכן לא נמצא קשר בין גודל הפערים בין הדורות בסגנונות ההורות לבין תפיסת המסוגלות ההורית. הוצעו משתנים מתערבים שעשויים להשפיע על קשרים אלו.

לבסוף, נוסחו המלצות לכיווני מחקר עתידיים לאור ממצאי המחקר ומגבלותיו, העוסקים בבחינת משתנים רלוונטיים נוספים שלא נבחנו במחקר זה.

רשימת טבלאות

ע"מ

- 15 **טבלה מס' 1:** השוואת קבוצות המחקר במשתנים הדמוגרפיים
- 18 **טבלה מס' 2:** ממוצעים וסטיות תקן של נבדקים בלינה משותפת וביתית בשלושת סגנונות ההורות
- 19 **טבלה מס' 3:** מתאמים בין סגנונות ההורות לפי החלוקה לקבוצות בדור האבות ובדור הבנים
- 20 **טבלה מס' 4:** מתאמים בין שלושת סגנונות ההורות של דור האבות ודור הבנים, בחלוקה לקבוצות המחקר
- **טבלה מס' 5:** ממוצעים, ס.ת. וערכי t להשוואה בין רמת סגנונות ההורות של דור האבות ודור הבנים
- 22 עבור שלוש קבוצות המחקר
- 27 **טבלה מס' 6:** ממוצעים וסטיות תקן של ציוני המסוגלות ההורית בשלוש קבוצות המחקר

רשימת שרטוטים

ע"מ

שרטוט מס' 1: ממוצעי סגנון ההורות המתירני לפי דור וקבוצת הנבדק 23

שרטוט מס' 2: ממוצעי סגנון ההורות הסמכותני לפי דור וקבוצת הנבדק 25

מבוא

סגנונות הורות

גורמים רבים משפיעים על תהליך החיברות של ילדים, אולם המשפחה עדיין נתפסת כסוכן החיברות המשמעותי ביותר. עמדה זו משקפת את ההנחה, שלמרות שתהליך החיברות עשוי להתרחש בכל נקודה במהלך החיים, אצל ילדים תהליך זה מתרחש בעיקר במסגרת המשפחה (Maccoby, 1992). מכאן, שלהורים תפקיד חשוב ומשמעותי במיוחד בגידול ועיצוב זהותם של ילדיהם.

הורות היא תפקיד חברתי שנלמד ומתהווה ככל שהאדם מתפתח. הורים שונים מחזיקים במגוון רחב של אמונות ועמדות בנוגע לגידול ילדים. אמונות ועמדות אלו נובעות מייחוסים תרבותיים, אמונות אישיות ומערכים שמשפיעים על הדרך בה הם מגדלים את ילדיהם (Coleman, Ganong, Clark & Madsen, 1989). נמצא שדפוס ההורות הרחב משמעותי יותר לניבוי הרווחה הנפשית וההתפתחות של הילד בהשוואה לפרקטיקות הספציפיות בהן הורים משתמשים (Darling & Steinberg, 1993). שני מימדים מרכזיים של הורות נמצאו כמשפיעים על הסתגלות תקינה של ילדים: תגובתיות (responsiveness) ודרישתיות (demandingness) (Baumrind, 1991a; Maccoby & Martin, 1983). מימד התגובתיות מתייחס למידה בה הורים מכוונים את ילדם לרכישת עצמאות וויסות עצמי באמצעות הבעת חיבה וקירבה, ולמידת היענותם לצרכיו המיוחדים של הילד. מימד הדרישתיות מתייחס לדרישות של ההורה כלפי ילדו להפוך לחלק מהמערכת המשפחתית באמצעות פיקוח וניסיונות להשגת משמעות, ולמאמציו של ההורה להתמודד עם חוסר הציות של ילדו (Baumrind, 1991a).

במקביל לזיהוי מימדים בהתנהגות ההורית, חוקרים ניסו לפתח מודלים שמשלבים מימדים אלו לקטגוריות ופיתחו המשגות של סגנונות הורות. אחת החוקרות המרכזיות בתחום היא Baumrind (1966, 1967, 1971, 1991a), שכנתה המשגה של התנהגויות הוריות, המתארות כיצד הורים ממלאים את הצרכים של ילדיהם לטיפוח והצבת גבולות. סגנונות ההורות שלה כוללים את ההורה הסמכותני, המתירני והמזניח-דוחה.

סגנון ההורות הסמכותני (Authoritative) - מאפיין הורים המעריכים רצון אישי ואוטונומי, לצד ציות לכללים. הורים אלו מספקים לילדיהם הדרכה ברורה ותקיפה, משמעת עקבית והצבת סטנדרטים ברורים, אולם המשמעת ממותנת על ידי חום רגשי, היגיון וגמישות. הורה סמכותני מעודד משא ומתן מילולי ומשתף את הילד בסיבה ובנימוקים הרציונליים

שבבסיס

מדיניותו. הורה זה מאמין בזכויותיו וסמכותו כמבוגר, אולם הוא מכיר גם בייחודו של הילד וברצונותיו, ורואה עצמו כאדם שיכול לשגות ולא כסמכות יחידה ומוחלטת. הוא נוטה לכוון את פעילויותיו של הילד בדרך רציונלית, מפעיל פיקוח הורי וכוח כשדרוש, אך לא מטיל על הילד גבולות ללא הקשר. שיטות הטלת המשמעת של הורים סמכותיים הן תומכות ולא מענישות. הורים אלו מכוונים את ילדיהם להיות אסרטיביים ואחראיים, בעלי ויסות עצמי ומשפטי פעולה. הם עושים זאת על ידי כך שהם מסייעים לילדם לאזן בין חוקים פנימיים וחיצוניים ונקודות ראות מגוונות, לבין חשיבה אוטונומית ואישית. Baumrind (1991a) תארה את סגנון ההורות הסמכותי כסגנון המשלב דרישות ותגובתיות גבוהות.

סגנון ההורות הסמכותני (Authoritarian) - ההורה הסמכותני מעריך ציות ודרכי ענישה כותניות. הורה זה רואה דמיון בין הילד והמבוגר בתחום האחריות והמטלות. הוא מייחס חשיבות לשימור הסדר החברתי, למסורת ולסמכות. הורה סמכותני נוטה לכוון את ילדו במידה רבה, אינו מעודד עצמאות ודורש ציות ללא שאלות. הוא אינו מעודד משא ומתן מילולי עם הילד, מתוך תפיסה שעל הילד לקבל את דבריו כמו שהם. הוא יכפה את רצונו ודעתו בכל פעם שעמדות הילד או פעולותיו מנגודות לשלו. הורות זו דורשת צייתנות ומבקרת את התנהגות ילדיה בקפדנות רבה. סגנון הורות סמכותני משלב דרישות גבוהה ותגובתיות הורית נמוכה (Baumrind, 1991a).

סגנון ההורות המתירני (Permissive) - סגנון זה מאפיין הורים הנוטים להציב בפני ילדיהם פחות דרישות בהשוואה להורים אחרים ומאפשרים להם לווסת בעצמם את פעולותיהם ולקבל החלטות באופן עצמאי. הורה זה אינו תופס עצמו כמודל חיקוי עבור הילד ולא כסוכן חיברות אקטיבי האחראי לעיצוב התנהגותו כבוגר. ההורה המתירני מתייעץ עם הילד לגבי החלטות ומסביר לו את חוקי המשפחה. הוא מציב דרישות מעטות לאחריות, להשתתפות בעבודות הבית ולהתנהגות בוגרת. הורה זה מאפשר לילד לווסת את פעולותיו בעצמו ככל האפשר ואינו מעודד אותו לציית לסטנדרטים חיצוניים. כאשר הילד אינו ממושמע, ינסה הורה זה לשכנע ולהסביר, אך לא יפעיל כל כוח להשגת מטרותיו. בסגנון הורות זה מימד התגובתיות גבוה ומימד הדרישות נמוך (Baumrind, 1991a).

סגנון ההורות המזניח-דוחה (Rejecting-neglecting) - סגנון הורות זה מאפיין הורים שאינם נוטים להנחות או לפקח על ילדיהם. הורים אלה אינם מספקים תמיכה לילדיהם, דוחים ומזניחים אותם ונמנעים מנטילת אחריות הורית על התנהגות ילדיהם. הורות זו מאופיינת על ידי דרישות ותגובתיות נמוכות מצד ההורה כלפי ילדיו. מכיוון שסגנון ההורות המזניח-דוחה אינו מאפיין הורות תקינה (Baumrind, 1991a), לא נבחן אותו במחקר זה.

סגנונות הורות אלו נועדו להמשיג וריאציות של ניסיונות מצד הורים להציב גבולות ולחברת את ילדיהם (Baumrind, 1991a). גישתה של Baumrind היא גישה תבניתית להגדרת סגנונות הורות וההבחנה בין סגנונות ההורות

השונים היא הבחנה איכותית. כלומר, סגנונות ההורות נבדלים זה מזה באספקטים הוריים, השונים איכותית בכל סגנון וסגנון (Baumrind, 1991a; Darling & Steinberg, 1993).

הספרות על שיטות הסוציאליזציה השונות והשפעותיהן מספקת עדויות עקביות לכך שקיים קשר בין סגנון הורות סמכותי לתוצאות התפתחותיות חיוביות אצל ילדים. מן המחקרים עולה שילדים ומתבגרים אנגלו-אמריקניים שגדלו בבתים סמכותיים נמצאו באופן עקבי בעלי בריאות נפשית, יכולות קוגניטיביות, חברתיות ואינסטרומנטליות גבוהות יותר בהשוואה לחבריהם שגדלו בבתים מתירניים או סמכותניים (Baumrind, 1987; Clark, 1983; Kaufmann et al, 1996; Lamborn, Mounts, Steinberg & Dornbusch, 1991; Weiss & Schwarz, 1996). במחקרם של , Dornbusch Ritter, Leiderman, Roberts & Fraleigh (1987), נבדק הקשר בין סגנונות הורות להישגים לימודיים בב"ס בקרב מתבגרים בגילאי 14-18. ממצאי המחקר הראו שסגנון ההורות הסמכותי נמצא במתאם חיובי עם ציונים, בעוד שסגנונות ההורות הסמכותניים והמתירניים נמצאו במתאם שלילי עם ציונים.

הורות סמכותנית נמצאה קשורה לתוצאות מעורבות בקרב ילדים ומתבגרים. לדוגמה, מתבגרים ממשפחות סמכותניות נמצאו גבוהים במדדים של צייתנות וקונפורמיות לסטנדרטים של המבוגרים ונטו פחות להשתתף בפעילויות עברייניות. עם זאת, נראה שנערים אלו משלמים מחיר בתחום הביטחון העצמי, גם במונחים של היסמכות נמוכה יותר על העצמי וגם במונחים של תפיסתם הנמוכה את יכולותיהם החברתיות והלימודיות (Lamborn et al, 1991). במחקרים נוספים, ילדים ונערים ממשפחות אלו נמצאו מסויגים, פחות חברתיים ויותר עוינים (Baumrind, 1967, 1971). סגנון הורות זה נמצא קשור גם לעלייה בהתנהגויות מוחצנות (Forehand & Nousiainen, 1993), לירידה בהישגים הלימודיים ולדיווחי מורים על קשיי הסתגלות בבית הספר (Dornbusch et al, 1987).

גם סגנון ההורות המתירני נמצא קשור לתוצאות מעורבות. נערים ונערות ממשפחות מתירניות נמצאו בעלי ביטחון עצמי גבוה, אך הם נטו יותר לשימוש בחומרים ממכרים, כגון אלכוהול וסמים, והיו פחות מעורבים בבית הספר (Lamborn et al, 1991). כמו כן, נמצאו שבנות ממשפחות מתירניות בגילאי טרום בית ספר ובית ספר יסודי הפגינו רמה נמוכה יותר של אסרטיביות, וילדי טרום בית ספר משני המינים היו בעלי יכולת קוגניטיבית נמוכה יותר בהשוואה לילדים ממשפחות סמכותיות (Baumrind 1991a).

הורות וחינוך ילדים בקיבוץ

ישראל היא מדינה בעלת אוריינטציה אינדיבידואליסטית ומערבית (Sagy, Orr & Bar-On, 1999). כתוצאה מכך, ובדומה לממצאים במדינות מערביות אחרות (Dombusch et al, 1987; Zervides & Knowles, 2007), נצפה למצוא בחברה הישראלית שכיחות גבוהה של סגנון ההורות הסמכותי בהשוואה להורות סמכותנית או מתירנית. עם זאת, הקיבוץ בישראל התאפיין באורח חיים יוצא דופן, של חיים בקהילה קטנה והעברת חלק ניכר מהאחריות על חינוך הילדים מידי ההורים לדמויות מחוץ למשפחה. בעקבות שיטת החינוך המשותף שהונהגה בקיבוצים, המשפחה חדלה להיות גורם החיברות הראשוני ותפקיד ההורים נתפס כמטפח בלבד (Talmon-Garber, 1954). העובדה שההורים לא נשאו באחריות המרכזית לחיברות וחינוך ילדיהם היתה עשויה לגבש סגנון הורות שונה מזה שנדרש מהורה שגידל את ילדיו בעיר.

הקיבוצים הראשונים הוקמו בשנות ה-20 והשתתפו על אידאולוגיה שוויונית וקולקטיביסטית. העיקרון המרכזי עליו התבסס היה השיתופיות, עקרון שהשפיע על כל תחומי החיים, ביניהם גם על אופן גידול הילדים (כהן, 1974). על בסיס עקרונות אלה הוקם החינוך המשותף, שהושתת על כללים ברורים אשר חיייבו את כל ילדי הקיבוץ והוריהם. תינוקות הוכנסו למסגרות חינוכיות מחוץ לבית בימים הראשונים שלאחר לידתם. הילדים חולקו לפי קבוצות גיל לבתי ילדים. על כל קבוצת גיל הופקדו מספר מטפלות, בהתאם לגודל הקבוצה. מטפלות אלו נחשבו למומחיות ולסמכות העליונה בטיפול בילדי הקיבוץ והוסמכו לכך בקפדנות רבה (אביעזר, איזנדרון, שגיא, ושוואנגל, 1998). הילדים היו מגיעים לחדרי ההורים מבית הילדים בשעות אחר הצהריים, אז ההורים היו מבלים עם ילדיהם. בערב חזרו הילדים לבית הילדים לשנת הלילה. בית הילדים היה המקום בו הילדים בילו את רוב זמנם: למדו, שיחקו, אכלו את ארוחותיהם, התרחצו וישנו בלילות.

בתקופה זו, בהתאם לאידאולוגיה החברתית בקיבוצים ששמה דגש מרכזי על הקולקטיב, כמעט כל האחריות על חינוך הילדים היתה נתונה בידי ה"קהילה". בתי הילדים התנהלו תחת פיקוחן של המטפלות. במרבית המקרים להורים ניתן מרווח תמרון מצומצם ביותר בכל הנוגע להשפעתם על חינוך ילדיהם והם לא לקחו חלק בהחלטות מי יהיה הצוות החינוכי שיעבוד עם ילדיהם. במקום זאת, עיקר תפקידם היה בתחום האקספרסיבי-הענקת סיפוק רגשי, בלתי תלוי יחסית בהתנהגותו של הילד, והם שימשו עבורו כסוכני חיברות משניים (טלמון-גרבר, 1970). בכך למעשה נלקח מידי ההורים חלק מהאחריות על חינוך ועיצוב זהותם של ילדיהם והועבר לידי הקיבוץ.

בשנות השישים החלו להופיע שינויים בחלק מהקיבוצים. הם נבעו משיפור כלכלי שחל במרבית הקיבוצים, כניסת עמדות ששמו דגש על היחיד ועל צרכיו והובילו לחיזוק המגמות המשפחתיות, וכן משינוי תפיסתי שנגע במיוחד

להשפעת מחקריו הפסיכולוגיים של בולבי, אשר עסקו ב"חסך אימהי" (אביעזר ועמיתיה, 1998). בהדרגה, המשפחה ביקשה להחזיר לעצמה חלק מהפונקציות אשר מולאו בשעתן במסגרת הקולקטיב. דרישת ההורים לשינוי החינוך של ילדיהם התבטאו גם בשינוי שיטת הלינה, כאשר בקיבוצים רבים הילדים עברו לישון בבית ההורים (לינה ביתית), וגם בלקיחת חלק יותר פעיל בקבלת ההחלטות הנוגעות לחינוך הילדים והחזרת חלק ניכר מאחריות זו למשפחה (אביעזר ועמיתיה, 1998). כתוצאה מכך ירד כוחו של החינוך המשותף והוא איבד מיוקרתו והשפעתו על החינוך בקיבוץ (דר, 1998). תהליך זה הביא לסיומה של הלינה המשותפת בכל הקיבוצים עד לסוף שנות ה-90 (Sharabany, Mayseless, 1998). (Edri, & Lulav, 2001).

כיום, למרות שחלוקת האחריות הוגדרה מחדש, הקיבוץ במתכונתו השיתופית עדיין שומר על המחויבות של הקהילה לילדיה והחינוך המשותף מנסה במרבית הקיבוצים לחפש דרכים חדשות שיבטאו את השפעת האידיאולוגיה הקיבוצית, וזאת מבלי לפגום באוטונומיה והפרטיות של המשפחות (אביעזר ועמיתיה, 1998).

מחקרים רבים עסקו בשאלה מהי השפעת תנאי גידול הילדים בלינה המשותפת על הקשר של הילד עם הוריו. העובדה שההורים לא נשאו באחריות לחינוכו של הילד למשמעת סילקה במידה מסויימת את האמביוולנטיות הבלתי נמנעת שקיימת בדרך כלל כלפי סוכני החיברות. ההורים יכלו לנהוג ביותר מתירניות כלפי ילדיהם ומימד הסמכות ביחסי ההורה-ילד הפך למינימלי (Talmon-Garber, 1954). (Devereux et al, 1974), השוו במחקרם כיצד מתבגרים הגדלים בלינה משותפת בקיבוץ ומתבגרים הגדלים בעיר מתארים את דרכי החיברות של סוכני סוציאליזציה שונים בסביבתם. נמצא שהורי הקיבוץ תוארו כפחות מעורבים בתפקידי משמעת בהשוואה להורי העיר. יחד עם זאת, הורי הקיבוץ תוארו כמטפחים ותומכים במידה שווה להורי העיר.

במחקר המשך, שערכו (Avgar et al, 1977), הועבר אותו שאלון למתבגרים משלוש צורות חיברות שונות (קיבוץ, מושב ועיר). הממצאים הראו כי דפוסי גידול הילד בשלושת צורות הישוב הסתדרו על רצף הבע ממתירנות ועד לסמכותיות, כאשר ההורים בקיבוץ נתפסו כתומכים יותר וכפחות מעורבים בתפקידי משמעת בהשוואה להורים בעיר. הורי המושב תפסו את המקום האמצעי ברצף, קרוב יותר לקיבוץ. ממצאים דומים נמצאו גם במחקרן של אביעזר ורוזנטל (1997), שמצאו את שיטות החיברות של אמהות לפעוטות בקיבוץ כיותר מתירניות ופחות מענישות מאלו של האמהות בעיר.

קמינר (1979) מצאה שההורה בקיבוץ נתפס כיותר מתיירני ותומך ופחות מעניש מההורה במושב. הורה זה פחות נוטה להשתמש בכוח להשגת מטרותיו, וכיוון את ילדו בדרכי הסבר והיגיון. הוא נמנע מלחצים בתחום ההישגים ודרישותיו לאחריות בענייני סדר וניקיון היו מעטות יותר. לעומתו, ההורה במושב נתפס כקפדן ומחמיר יותר, המעריך ציות בפני עצמו.

במחקרן של Feldman & Yirmiya (1986) נמצא שאמהות שגידלו את ילדיהן בקיבוץ, הן בלינה משותפת והן בלינה ביתית, דיווחו על פחות שימוש בטכניקות חינוך של משמעת בהשוואה לאמהות שגידלו את ילדיהן בעיר. כמו כן, אמהות שגידלו את ילדיהן בקיבוץ דיווחו על כך שלהערכתן המטפלות נקטו בטכניקות אלה כלפי ילדיהן יותר מאשר הן השתמשו בהן.

לאור סקירה זו, ניתן לשער שימצא הבדל בין סגנונות ההורות של הורים שגידלו את ילדיהם בעיר לבין הורים שגידלו את ילדיהם בקיבוץ במסגרת הלינה המשותפת, כאשר האחרונים יטו לסגנון הורות יותר מתיירני ופחות סמכותי וסמכותני בהשוואה לראשונים.

שינויים בתנאי גידול הילדים בקיבוץ

כאמור, כיום לא נהוגה שיטת הלינה המשותפת בקיבוצים. הילדים ישנים בבתי ההורים ומגיעים לבתי הילדים רק לאחר הלימודים בבית ספר. בבית הילדים הם מבליים בחברת בני גילם עד לשעות אחר הצהריים, אז הם חוזרים לבתי ההורים. ההורים מעורבים יותר בחינוך ילדיהם ומשמים עבורם כסוכני חיברות משמעותיים ומרכזיים. כתוצאה משינויים אלה, כיום הורים רבים שגדלו כילדים בלינה המשותפת מגדלים את ילדיהם בלינה ביתית. בהשוואה להוריהם, הורים אלו נדרשים להתמודד עם אחריות גבוהה יותר לחינוך וחיברות ילדיהם. עם זאת, עדיין קיימת מידה ניכרת של מעורבות הקהילה בחינוך הילדים. גם לאחר שהופסקה הלינה המשותפת בקיבוצים, וההורים קיבלו בחזרה את מוקד ההשפעה על חינוך ילדיהם, חלק ניכר מהקיבוצים עדיין מחשיב את הדאגה לרווחתם הנפשית של ילדי הקיבוץ כאחריות משותפת של הקהילה (דר, 1998; Eshel, Landau, Yam & Ben-Aaron, 1997). הילדים נכנסים למסגרות החינוך של הקיבוץ בגיל צעיר, שם הם מבליים חלק ניכר משעות היום בחברת בני גילם ותחת אחריותו של צוות המטפלים (Sharabany et al., 2001). בשעות אלו תפקידו של הצוות כולל דאגה לרווחתם הנפשית של הילדים וקידום התפתחותם וחינוכם לאור ערכי הקיבוץ. גם בקיבוצים שעברו ללינה ביתית, חלק מהתפקידים המרכזיים של המטפלים הוא ללמד, לחבר ולמשמע את הילדים, בעוד שתפקידים המרכזיים של ההורים הוא להפגין אהבה, לטפח ולתמוך.

למרות שגם המטפלים וגם ההורים מעורבים בכל מגוון הפעולות האלה, הרי שהם נבדלים באיזון ביניהן (Feldman & Yirmiya, 1986). ניתן לראות שגם כיום בלינה הביתית הקיבוץ משמר את מודל חלוקת האחריות על גידול הילד בין ההורה לקהילה, אך האחריות המוטלת על ההורים גדלה בהרבה.

פרט לקבוצה זו של בנים שגדלו בקיבוץ ומגדלים בו את ילדיהם, קיימת קבוצה נוספת, של בנים שגדלו כילדים בקיבוץ, עזבו אותו כבוגרים והם מגדלים את ילדיהם בחברה עירונית. סביבה זו מאופיינת בתנאי גידול ילדים שונים מהתנאים בהם הם גדלו כילדים, והורים אלו נדרשים להתמודד עם דרישות הורות חדשות ושונות מאלו שנדרשו מהוריהם, כאשר הם עצמם היו ילדים. להבדיל מהמצב בקיבוץ, ההורה בעיר נדרש לקבל את ההחלטות בנוגע לגידול ילדיו לבדו. הורה זה נדרש לבחור עבור ילדו את מסגרות החינוך, את הילדים בחברתם ישחק ואת הדמויות שיטפלו בו. כתוצאה מכך, ההורה בעיר הוא בעל האחריות המרכזית על תהליך החיברות של הילד והוא חש אחראי יותר להצלחתו וכישלונותיו להשיג מטרות אלו אצל ילדו (Feldman & Yirmiya, 1986). עבור הורה שגדל כילד בלינה המשותפת, האחריות על חינוכו התחלקה במידה רבה בין הוריו לבין ה"קהילה". כעת, כאשר הוא מגדל את ילדיו בעיר, אחריות בלעדית זו היא גורם חדש איתו יש להתמודד במסגרת בניית מודל ההורות.

לאור זאת, ניתן להניח שבמידה מסוימת, הפער בין תנאי הגידול בהם חונכו עוזבי הקיבוץ, לבין התנאים בהם הם מחנכים את ילדיהם בהווה, גדול מזה של הורים שהתחנכו בלינה המשותפת ומגדלים את ילדיהם במסגרת ביתית בקיבוץ. הפרק הבא יעסוק בהשפעותיהם של הפערים בין מודל ההורות בילדות לבין מודל ההורות בבגרות, על דפוסי ההורות.

העברה בין-דורית וסגנונות הורות

הדרך בה הורים גדלו כילדים והבנו את חוויות הילדות שלהם משפיעה על הדרך בה הם תופסים את ילדיהם ועל הדרך שבה הם בונים את דפוסי ההורות שלהם (Fraiberg, Adelson, & Shapiro, 1975; Putalla, Costanzo, Grimes, & Sherman, 1998). כתוצאה מכך, נוצר תהליך של העברה בין-דורית, שבו דור אחד משפיע באופן פסיכולוגי על העמדות והגישות של הדור השני (Wjendoom, 1992). משמעותה של השפעה זו היא שכאשר סבים והורים מגדלים את ילדיהם תחת נסיבות פיזיות וחברתיות דומות, ההתנהגויות ההוריות והעמדות שלהם עשויות להיות דומות, למרות שהדור הראשון לא הפעיל השפעה פסיכולוגית ישירה ומכוונת על ההורות של הדור השני (Quinton & Rutter, 1984).

תמיכה להעברה בין-דורית של מדדים שונים של הורות נמצאה במחקרים שבדקו התאמה בין עמדות ופרקטיקות גידול ילדים של אמהות ובנותיהן (Covell, Grusec, & King, 1995; Tinsley & Parke, 1987), עמדות כלפי הורות (Main, Kaplan & Cassidy, 1985), סגנון התקשורת (Cohler, Grunebaum, Weiss & Moran, 1971), העברה בין-דורית של הורות נוקשה ואגרסיבית (Simons, Whitbeck, Conger, & Chyi-In, 1991), הורות מטפחת ובונה (Chen & Kaplan, 2001), וסגנונות הורות (Campbell & Gilmore, 2007).

Simons et al (1991), התייחסו לחיקוי (modeling) כמכניזם המרכזי דרכו מועברת הורות. בדרך זו, אנשים משמרים לעצמם דמויות והתנהגויות שונות בזיכרון, אותן יחקו בעתיד (Bandura, 1977). Crittenden (1984), הציעה שלמידה אצל ילדים עשויה להתרחש, בין השאר, כתוצאה של צפייה באינטראקציה של ההורה עם ילדים אחרים, כתוצאה של התקשורת שהיתה בין הילד להוריו בעבר, או כתוצאה של האופן בו הדריכו אותו הוריו כיצד לתקשר עם ילדים אחרים. בדרך זו הילד מפנים מודל דומה לזה של הוריו, שכולל התנהגויות, אמונות ועמדות שונות, שבו ישתמש כלפי ילדיו כשהיהפוך להורה בעצמו. כאמור, העברה בין-דורית צפויה להתרחש כאשר הורים מגדלים את ילדיהם בתנאים פיזיים או חברתיים דומים לאלו בהם הם גדלו כילדים (Quinton & Rutter, 1984). אולם, כאשר משתנים התנאים ומודל ההורות שלאורו גדל ההורה כבר איננו מתאים לסביבה שבה הוא מגדל את ילדיו, נשברת שרשרת ההעברה הבין-דורית, ובפני ההורה עומד קושי חדש.

שבירתה של ההעברה הבין-דורית

במחקרים שבדקו אוכלוסיות של מהגרים, שעברו מתרבויות בעלות מאפיינים קולקטיביסטיים לתרבויות בעלות מאפיינים אינדיבידואליסטיים, נמצאו הבדלים בין מאפייני ההורות של הדורות הראשונים לדורות הבאים. במחקר שעקב אחרי משפחות השייכות לדור הראשון של מהגרים מקסיקניים בארצות הברית נמצאו שינויים בדרכי החיברות בהם נקטו ההורים כלפי ילדיהם, שנעו לכיוון פרקטיקות הורות המאפיינות את התרבות החדשה (Delgado-Gaitan, 1993). בדומה לכך, גם Zervides & Knowles (2007), מצאו שנבדקים בני דור שני להורים שהיגרו מיוון לאוסטרליה דיווחו על הוריהם כיותר סמכותניים בהשוואה לנבדקים אנגלו-אוסטרליים, שאפיינו את הוריהם כסמכותיים יותר. לעומת זאת, כאשר בני הדור השני להגירה התבקשו לדווח על סגנון ההורות שהם מפגינים כלפי ילדיהם, הם תארו עצמם כיותר סמכותיים ופחות סמכותניים בהשוואה להוריהם. חשוב לציין שגם הנבדקים האנגלו-אוסטרליים תארו את עצמם כיותר סמכותיים ופחות סמכותניים בהשוואה להוריהם, אך הפערים בין שני הדורות במימדים אלו עדיין היו

גבוהים יותר בקבוצת המהגרים. מכיוון שבקבוצת הנבדקים האנגלו-אוסטרלים לא התרחש מעבר בין-תרבותי, החוקרים ייחסו שינוי זה לשינויים כלליים בחינוך ובתרבות האוסטרלית (שהינה מערבית באופיה), שהובילו למגמות הורות יותר סמכותיות. ממצאים דומים המעידים על כך שהורי הדור הנוכחי, המגדלים את ילדיהם בתרבות מערבית, מדווחים על עצמם כיותר סמכותיים ופחות סמכותניים בהשוואה להוריהם נמצאו גם במחקרן של Campbell & Gilmore (2007).

נראה שהשינוי הסביבתי או התרבותי דורש מההורים להתאים את פרקטיקות גידול הילדים שלהם לצרכים ולתנאים החדשים. מודל ההורות החדש שיפתחו עשוי להיות שונה ממודל ההורות לפיו חינוכו אותם הוריהם. נשאלת השאלה כיצד ישפיע שינוי זה על האופן בו יתפסו עצמם אותם הורים ככשירים ומסוגלים לטפל בילדיהם, כאשר כבר אין ברשותם מודל הורי מופנם שבו יוכלו להיעזר.

תפיסת המסוגלות ההורית

תפיסת מסוגלות הורית מוגדרת כציפיות שמחזיק הורה בנוגע ליכולתו להיות הורה מוצלח (Jones & Prinz, 2005), ואמונותיו לגבי יכולתו להשפיע על ילדיו ועל סביבתם בדרכים שיקדמו את התפתחותם (Ardelt & Eccles, 2001). נמצא שלתפיסת המסוגלות ההורית השפעה חשובה על היכולות ההוריות. הורים בעלי תפיסת מסוגלות הורית גבוהה מפגינים ביטחון ביכולתם לרכוש ולהפעיל כישורים הוריים אפקטיביים, בעוד שהורים בעלי תפיסת מסוגלות הורית נמוכה חשים פחות כשירים לכך (Jones & Prinz, 2005). נמצאו קשרים בין תפיסת מסוגלות הורית גבוהה לבין משתנים הוריים חיוביים, כגון: שימוש בפרקטיקות, אסטרטגיות והתנהגויות הוריות חיוביות וקומפיטנטיות (Coleman & Karraker, 1998), הורות חיובית של ילדי גן (Hill & Bush, 2001), דיווחים של מתבגרים על תגובות הורית (Gondoli & Silverberg, 1997) והסתגלות תקינה של ילדים (Coleman & Karraker, 2003). כמו כן, נמצאו קשרים בין תפיסת מסוגלות הורית לתפקוד פסיכולוגי ולהסתגלות של ההורה. תפיסת מסוגלות הורית נמוכה קושרה לסימפטומים של דיכאון במהלך החודשים הראשונים להורות (Cutrona & Troutman, 1986), לדיווחים על מצב רוח מדוכא ודחק (Fox & Gelfand, 1994), ולחוסר שביעות רצון מהתפקיד ההורי (Coleman & Karraker, 2000). קיימות עדויות לכך שתפיסת מסוגלות הורית מתפתחת, לפחות בחלקה, כתוצאה מחוויות הילדות של ההורה (Grusec, Hastings & Mammone, 1994). חוויות אלה מסייעות ליצירת ייצוגים פנימיים של יחסים קודמים, אותם מביאים ההורים לתוך ההורות. ייצוגים אלו מנחים את ההתנהגויות ההוריות ואת תפיסת המסוגלות ההורית.

גישה נוספת למקור התפתחות תפיסת המסוגלות ההורית מתמקדת בהשפעותיה של הסביבה והחברה (Grusec et al, 1994). תרבויות וחברות משדרות מסרים רבים ושונים לגבי מערכת הערכים ההורית הרצויה, כמו גם מידע עובדתי, הרלוונטי לגידול ולהתפתחות ילדים. לפי גישה זו, מסרים אלו עשויים להשפיע על תפיסת המסוגלות שבונה ההורה ועל אמונותיו בנוגע ליכולתו לעמוד בדרישות אלה. בנוסף לכך, לניסיון של ההורה עם ילדיו, כמו גם לניסיונותיו הקודמים עם ילדים אחרים בסביבתו, יש השפעה על התפתחות אמונות הנוגעות למסוגלות ההורית (Goodnow, 1985). לסיכום, נראה שלתפיסת המסוגלות ההורית השפעה חשובה על משתנים רבים הן אצל הילד והן אצל ההורה. אחד הגורמים המרכזיים עליהם מתבססת תפיסה זו הם הייצוגים והמודלים ההוריים שבנו ההורים על סמך חוויות הילדות שלהם (Grusec et al, 1994). כתוצאה מכך, כאשר נשכרת ההעברה בין-דורית של מודל ההורות וייצוגים אלו כבר אינם רלוונטיים לצרכי ההורות בהווה, תפיסת המסוגלות ההורית עלולה להתערער.

העברה בין-דורית ותפיסת המסוגלות ההורית של הניכח הלינה המשותפת

נראה שהצורך לבנות מודל הורות חדש עלול לגרום לשבירתה של ההעברה הדורית עבור בוגרי הלינה המשותפת. פלוטניק (1992) בחנה את הקשר בין השינויים בסדרי הלינה בקיבוצים לבין עמדות הורים ביחס לתפקידם ולתפקיד המטפלת. ממצאי מחקרה מעידים על משבר שמתרחש בתפקידי ההורות בקרב הורים ילידי קיבוץ, שבעצמם התחנכו בלינה המשותפת וגידלו את ילדיהם בלינה ביתית. נראה שהחיברות לתפקיד ההורה לו זכו בילדותם, אם מהוריהם ואם מהמטפלות שלהם, שוב לא היה יעיל בבואם לגדל את ילדיהם. בהעדר העברה בין-דורית של תפקידי ההורות נמצאו אצל הורים אלו מגמות גבוהות יותר של עוינות כלפי ילדיהם, בהשוואה להורים שגדלו בלינה משותפת כילדים וגידלו את ילדיהם באותה שיטת חינוך. יתכן שהסיבה לכך היא שהעדר מודל הורות יעיל והצורך להתאים את המודל הקיים לתנאים החדשים, העלה מתחים במילוי תפקיד ההורה, שבאו לידי ביטוי ביתר עוינות. כמו כן, ההורים בלינה הביתית נמצאו גבוהים יותר במימד הפיקוח על ילדיהם בהשוואה להורים בלינה המשותפת. נראה שהעלייה במרכיב הפיקוח נבעה מהכרח לקחת חלק גדול יותר בעיצוב התנהגותו של הילד, שנמצא כעת שעות רבות יותר במחיצת המשפחה ובאחריותה. ממצאים אלו מעלים את האפשרות שתנאי הגידול החדשים, אליהם לא נחשף ההורה בילדותו, והצורך לקחת יותר אחריות על חינוך וחיברות הילדים, דרשו ממנו לפתח מודל הורות חדש. מודל הורות זה התאפיין במעבר מסגנון הורות בעל מאפיינים מתירניים לסגנון הורות המפעיל יותר סמכות ופיקוח.

ניתן לראות שבניגוד למחקרים אחרים שעסקו בשינויי סגנונות הורות בעקבות מעבר בין תרבותי, בהם נמצאה ירידה ברמת סגנון ההורות הסמכותני ועליה בסגנון ההורות הסמכותני (Campbell & Gilmore, 2007; Zervides & Knowles, 2007), הרי שבמחקר זה נצפה למצוא דפוס שונה. דפוס זה יתאפיין על ידי כך שבקרב הורים שגדלו כילדים בלינה משותפת בקיבוץ ומגדלים כיום את ילדיהם בלינה ביתית (בקיבוץ או בעיר) תופיע ירידה ברמת סגנון ההורות המתירני, עלייה ברמת סגנון ההורות הסמכותני ועלייה ברמת סגנון ההורות הסמכותני.

ממצאיה של פלוטניק (1992) מרמזים גם על השפעתה של העדר ההעברה הבין-דורית והשינויים במודל ההורות שהופיעו בעקבותיה על תפיסת המסוגלות ההורית. במחקרה, הורים חניכי הלינה המשותפת בקיבוץ, ובעיקר אלו המגדלים את ילדיהם בלינה ביתית, היו היחידים שבטאו ציפייה גבוהה יותר לשימת גבולות מצד המטפלת מאשר מעצמם. לטענתה של פלוטניק, הציפייה הגבוהה מהמטפלת ביטאה תחושת חולשה וחוסר מסוגלות שמייחס ההורה בוגר הלינה המשותפת לעצמו, כנראה על רקע הצורך לחולל שינוי כל כך מורכב בהעדר העברה בין-דורית. טענה זו חוזקה על ידי ממצאיה של הירש (2004), שהראו גם הם קשר בין גדילה בלינה משותפת בילדות לבין קוגניציות הוריות של כעס וספק בכשירות ההורית אצל אמהות המגדלות את ילדיהן בבית.

לאור סקירה זו, ניתן להניח שכאשר ההעברה הבין-דורית של תפקידי ההורות אינה מתאימה עוד לצרכי גידול הילדים בהווה, נדרש ההורה לשנות ולהחליף את המודל ההורי המוכר לו. שינויים אלה, והמתחים שהם מביא בעקבותיהם, עשויים להשפיע על תפיסת המסוגלות של ההורה בנוגע ליכולותיו למלא את תפקידי ההורות בהצלחה. בעקבות זאת, נצפה שככל שיגדל הפער בין המודל ההורי המופנם לבין המודל ההורי החדש שיש לבנות, כך יעלו מתחים ותורד תפיסת המסוגלות ההורית. מכיוון שפער זה גדול ביותר אצל עוזבי הקיבוץ, שגדלו בלינה המשותפת ומגדלים כעת את ילדיהם בסביבה עירונית, נצפה למצוא בקבוצה זו שינוי בין סגנון ההורות אותו חוו מצד הוריהם, שאנו משערים שהיה מאופיין על ידי רמה גבוהה יותר של מתירנות, לבין סגנון ההורות אותו הם מפעילים כלפי ילדיהם, שיאופיין לפי המשוער, על ידי עלייה ברמת סגנון ההורות הסמכותני והסמכותני, וירידה ברמת סגנון ההורות המתירני.

הורים שגדלו בלינה המשותפת ומגדלים את ילדיהם בקיבוץ בלינה ביתית נדרשים כיום לקחת אחריות רבה יותר על חינוך ילדיהם, אך במידה מסוימת עדיין זוכים להתחלק באחריות זו עם שאר הקהילה. גם אצל הורים אלו נצפה למצוא שינויים בסגנונות ההורות שלהם בהשוואה לאלו של הוריהם. שינויים אלה צפויים לנוע מסגנון הורות מתירני יותר, אותו הפעילו כלפיהם הוריהם, לכיוון הורות שהינה בעיקרה יותר סמכותית, ומעט יותר סמכותנית, אותה יפעילו כלפי ילדיהם. עם זאת, שינויים אלו צפויים להיות מתונים יותר ביחס לקבוצת עוזבי הקיבוץ. היחלשותה של ההעברה הבין-דורית

והשינויים בסגנון ההורות צפויים להוריד את תפיסת המסוגלות ההורית גם של קבוצת הורים זו. עם זאת, נשער כי התמיכה והמעורבות של הקיבוץ בחינוך הילדים יקלו על ההתמודדות עם שינויים אלו וימתנו את הירידה בתפיסת המסוגלות ההורית בהשוואה להורים עוזבי הקיבוץ, שלרשותם לא עומדת מערכת תמיכה כזו.

ולבסוף, אצל הורים שגדלו בעיר ומגדלים את ילדיהם בעיר נצפה לראות עליה ברמת סגנון ההורות הסמכותי וירידה בסגנון ההורות הסמכותני בהשוואה לסגנון ההורות של הוריהם, בדומה לממצאיהם של Zervides & Knowles (2007) ו-Campbell & Gilmore (2007). עם זאת, הפער בין הדורות בסגנון ההורות הסמכותי צפוי להיות מתון ביחס לשתי הקבוצות האחרות. לא נצפה למצוא שינויים בולטים בין סגנונות ההורות של שני הדורות ברמת המתירניות. הסיבה לכך שהפערים בין הדורות בקבוצה זו צפויים להיות מתונים ביחס לשתי הקבוצות האחרות היא שעבור הורים אלו מודל ההורות אותו הפנימו מהוריהם עשוי להתאים במידה רבה גם לדרישות ההורות בהווה. כתוצאה מכך ומהעדר המתחים והקונפליקטים שמתלווים לשינויים משמעותיים במודל ההורות, נצפה למצוא אצל הורי הקבוצה הזו את תפיסת המסוגלות ההורית הגבוהה ביותר מבין שלוש הקבוצות.

השערות המחקר

סגנונות הורות- דור האבות:

1. הורים שגידלו את ילדיהם בלינה משותפת בקיבוץ יאופיינו על ידי ילדיהם הבוגרים כבעלי סגנון הורות יותר מתירני, ופחות סמכותי וסמכותני מהורים שגידלו את ילדיהם בלינה ביתית בעיר.

סגנונות הורות- דור ההורים:

2. אצל קבוצת ההורים שגדלו בקיבוץ ומגדלים את ילדיהם בעיר (עוזבי קיבוץ) וקבוצת ההורים שגדלו בעיר ומגדלים בה את ילדיהם (עירוניים) ימצאו רמות גבוהות יותר של סגנונות ההורות הסמכותי והסמכותני בהשוואה לקבוצת ההורים שגדלו בקיבוץ ומגדלים בו את ילדיהם (חברי קיבוץ). כמו כן, בקבוצת ההורים שגדלו בקיבוץ ומגדלים בו את ילדיהם תמצא רמה גבוהה יותר של סגנון ההורות המתירני בהשוואה לקבוצת עוזבי הקיבוץ וקבוצת העירוניים.

השוואה בין הדורות:

3. שלוש קבוצות ההורים ידווחו על עצמן כבעלות רמה גבוהה יותר של סגנון ההורות הסמכותי בהשוואה להוריהם. פער זה יהיה גדול יותר בקרב קבוצת ההורים עוזבי הקיבוץ ואחריה בקבוצת ההורים חברי הקיבוץ. הפער הקטן ביותר ימצא בקרב קבוצת ההורים העירוניים.

4. קבוצת ההורים חברי הקיבוץ וכן קבוצת ההורים עוזבי הקיבוץ ידווחו על עצמן כבעלות רמה נמוכה יותר של סגנון ההורות המתירני בהשוואה להוריהם. לא ימצא הבדל בין רמת המתירניות שמייחסת לעצמה קבוצת ההורים העירוניים לבין רמת המתירניות שהם מייחסים להוריהם.

5. קבוצת ההורים חברי הקיבוץ וכן קבוצת ההורים עוזבי הקיבוץ יתפסו את עצמן כבעלות רמה גבוהה יותר של סגנון ההורות הסמכותני בהשוואה להוריהם. קבוצת ההורים העירוניים תייחס לעצמה רמה נמוכה יותר של סגנון ההורות הסמכותני בהשוואה לסגנון ההורות שתייחס להוריה.

תפיסת המסוגלות ההורית:

6. ימצאו הבדלים בין שלוש קבוצות ההורים בתפיסת מסוגלותם ההורית: תפיסת המסוגלות ההורית תהיה הגבוהה ביותר בקרב קבוצת ההורים העירוניים, היא תהיה נמוכה יותר בקרב קבוצת ההורים חברי הקיבוץ, ואילו קבוצת ההורים עוזבי הקיבוץ תהיה בעלת תפיסת מסוגלות הורית נמוכה יותר משתי הקבוצות הקודמות.

7. ככל שהפער בין סגנון ההורות של הנבדקים לבין סגנון ההורות של הוריהם יהיה גדול יותר, כך תפיסת המסוגלות ההורית שלהם תהיה נמוכה יותר.

שיטה

נבדקים

הנבדקים במחקר היו 91 אבות ואמהות לילדים שהבכור מביניהם הוא בן חמש עד עשר שנים. הנבדקים חולקו לשלוש קבוצות, שנבדלו ביניהן לפי האופן בו גדלו כילדים והאופן בו הם מגדלים את ילדיהם: קבוצה אחת כללה 31 הורים שגדלו כילדים בלינה משותפת וכיום מגדלים את ילדיהם בלינה ביתית בקיבוץ (קבוצת "חברי הקיבוץ"), קבוצה שנייה כללה 30 הורים שגדלו כילדים בלינה המשותפת, עזבו את הקיבוץ וכיום מגדלים את ילדיהם בסביבה עירונית (קבוצת "עוזבי הקיבוץ"), וקבוצה שלישית כללה 30 הורים שגדלו כילדים בעיר וכיום מגדלים את ילדיהם בסביבה עירונית (קבוצת ה"עירוניים"). הנבדקים התבקשו לציין את הסביבה בה גדל בן/בת זוגם בילדותו, אך לא נקבע כי על שני בני הזוג להשתייך לאותה קבוצת מחקר.

בשתי הקבוצות הראשונות נכללו נבדקים שהתחנכו בלינה המשותפת לפחות בעשר השנים הראשונות לחייהם. בקבוצת חברי הקיבוץ נכללו רק נבדקים המתגוררים בקיבוצים שיתופיים שבהם לא קיימת הפרטת שכר והחינוך אינו מופרט. בקבוצת עוזבי הקיבוץ נכללו נבדקים שעזבו את הקיבוץ לאחר גיל 18 ומתגוררים כיום ביישוב עירוני. הורים שדיווחו שאחד מילדיהם סובל מבעיה התפתחותית או בריאותית משמעותית הוצאו מן המחקר, מחשש שגורם זה עלול להטות את תוצאות השאלונים.

בהשוואת המשתנים הדמוגרפים של שלוש קבוצת הנבדקים לא נמצאו הבדלים בין הקבוצות במשתני המין, מצב משפחתי, השכלה, מספר הילדים וגיל הילד הבכור. בניתוח שונות חד-גורמי נמצאו הבדלים מובהקים בין הקבוצות במשתנה הגיל ($F(2,88)=5.66, P<0.05$). בניתוח המשך מסוג Scheffe נמצא שממוצע הגיל של קבוצת עוזבי הקיבוץ היה גבוה ממוצע הגיל של קבוצת העירוניים. הנתונים הדמוגרפיים של שלוש קבוצות המחקר מופיעים בטבלה מס' 1.

טבלה מס' 1: השוואת קבוצות המחקר במשתנים הדמוגרפיים

מבחן	עירוניים (N=30)	עוזבי קיבוץ (N=30)	חברי קיבוץ (N=31)	קבוצה	
				משתנה	
$\chi^2(2) = 2.51$ n.s	20	21	16	אמהות	מין
	10	9	15	אבות	
F(2,88)=5.66 P<0.05	37.23	40.57	38.45	M	גיל
	3.85	3.17	4.5	sd	
$\chi^2(6) = 5.05$ n.s	0%	3.3%	0%	רווק	מצב משפחתי
	90%	90%	93.5%	נשוי	
	10%	6.7%	3.2%	גרוש	
	0%	0%	3.2%	אלמן	
$\chi^2(6) = 12.41$ n.s	0%	0%	3.2%	עד 10	השכלה
	6.7%	6.7%	25.8%	11-12	
	23.3%	40%	35.5%	13-15	
	70%	53.3%	35.5%	16+	
F(2,88)=0.13 n.s	2.57	2.67	M=2.58	M	מספר ילדים
	0.82	0.84	SD=0.76	sd	
F(2,88)=2.1 n.s	8.62	8.8	M=7.75	M	גיל הילד הבכור
	1.83	2.3	SD=2.31	sd	

כלי המחקר

שאלון סגנונות הורות: Parental Authority Questionnaire פותח על ידי Buri (1991). השאלון מודד את סגנונות ההורות על פי ההמשגה של Baumrind (1966, 1967, 1971, 1991a). בשאלון 30 פריטים, כאשר לכל אחד מסגנונות ההורות (סמכותי, מתירני וסמכותני) מוקצים 10 פריטים. השאלון הוצג לנבדקים בשני נוסחים שונים. בנוסח הראשון, הנבדקים התבקשו לענות על הפריטים בהתאם לאופן שבו נהגו כלפיהם הוריהם בשנים בהן גדלו בבית (ראו נספח 1).

בנוסף השני של השאלון, הנבדקים התבקשו לענות על הפריטים בהתאם לאופן בו הם נוהגים כלפי ילדיהם שלהם. (ראו נספח 2) תרגום והתאמת השאלון, כך שהפריטים ישקפו את סגנון ההורות של הנבדק, נעשתה על ידי כהן-ישורון (2001). הפריטים בשתי הגרסאות נבדלים אך ורק בניסוח המשפטים.

התשובות לשאלון ניתנו על סולם ליקרט בן 5 שלבים, ונעו מ"בכלל לא מסכים/ה" (1) ועד "מאוד מסכים/ה" (5). עיבוד הנתונים של תגובות הנבדקים, על שני נוסחי השאלון, נעשה על ידי סיכום הציונים עבור כל אחד מסגנונות ההורות. הציונים נעו בין 10 ל-50 עבור כל סגנון הורי, וככל שהתוצאה שהתקבלה היתה גבוהה יותר, כך גבוהה יותר הרמה המוערכת של כל סגנון הורי (Buri, 1991).

לצורך בדיקת המהימנות הפנימית של שאלון סגנונות ההורות במחקר הנוכחי חושבו מקדמי אלפא קרונברך למדגם הנוכחי עבור שלושת סגנונות ההורות. בשאלון בו התבקשו הנבדקים לדווח על סגנון ההורות שחוו בילדותם התקבלו מקדמי אלפא קרונברך של 0.87 לסגנון ההורות הסמכותי, $\alpha = .72$ לסגנון ההורות המתירני, ו- $\alpha = .92$ לסגנון ההורות הסמכותני. בשאלון בו התבקשו הנבדקים לדווח על סגנון ההורות שהם מפעילים כלפי ילדיהם התקבלו מקדמי אלפא קרונברך של 0.74 לסגנון ההורות הסמכותי, $\alpha = .66$ לסגנון ההורות המתירני, ו- $\alpha = .79$ לסגנון ההורות הסמכותני. פריט 10, שהשתייך לסולם סגנון ההורות המתירני, הוסר מניתוח הנתונים בשני השאלונים, לאחר שנוכחותו הורידה את המהימנות הפנימית של הסולם.

שאלון מסוגלות הורית: השאלון פותח על ידי Johnston & Mash (1989) והוא בודק שני מרכיבים בתפקוד ההורי. המרכיב הראשון, סיפוק הורי, מתייחס למידת התסכול, החרדה והמוטיבציה של ההורה. המרכיב השני, מסוגלות הורית, מתייחס למידת הקומפטיביות, היכולת לפתור בעיות והתושייה שמייחס לעצמו ההורה. במחקר זה נעשה שימוש רק במרכיב המסוגלות ההורית. מרכיב זה כולל 7 פריטים. הנבדקים התבקשו לסמן את מידת הסכמתם עם כל אחד מהפריטים על פני סולם ליקרט בן 6 שלבים, שנע בין "בכלל לא מסכים/ה" (1), ל-"מסכים/ה בהחלט" (6). המהימנות הפנימית שהתקבלה לשאלון במחקר הנוכחי היתה $\alpha = .76$ (ראו נספח 3).

הליך

דגימת הנבדקים למחקר נעשתה על פי דגימת נוחות. לנבדקים הוסבר שהמחקר עוסק בדפוסי הורות ובתחושות כלפי הורות והובטח להם שהנתונים שיאספו יישמשו לצורך המחקר בלבד וכן שזהותם תישאר עלומה. נבדקים שהסכימו להשתתף במחקר קיבלו את שאלוני המחקר דרך הדואר או באמצעות דואר אלקטרוני. הם התבקשו למלא את השאלונים בסדר הבא: שאלון סגנונות הורות הבודק את סגנון ההורות של הוריו של הנבדק, שאלון סגנונות הורות הבודק את סגנון ההורות של הנבדק, שאלון יעילות הורית ושאלון פרטים דמוגרפיים. חמישה אבות ואמהות אליהם פנינו סרבו להשתתף במחקר. סך הכל חולקו 124 שאלונים, מתוכם הוחזרו 98 שאלונים, שלושה מהם היו מלאים רק בחלקם וארבעה נוספים מולאו על ידי נבדקים שלא ענו על תנאי המחקר (שניים דיווחו על מקום מגוריהם הנוכחי כמושב ושניים דיווחו שליליים בעיה בריאותית או התפתחותית משמעותית) שאלונים אלו לא נכללו בניתוח הנתונים. 91 שאלונים נמצאו מלאים ותקינים ונכללו בניתוח הסטטיסטי.

תוצאות

סגנונות הורות- דור האבות:

ההשערה הראשונה היתה שנבדקים שגדלו כילדים בלינה המשותפת בקיבוץ יאפיינו את הוריהם כבעלי סגנון הורות יותר מתירני ופחות סמכותי וסמכותני מבדקים שגדלו בלינה ביתית בעיר. לצורך בחינת ההשערה אוחדו קבוצת "חברי הקיבוץ" וקבוצת "עוזבי הקיבוץ" לקבוצה אחת, שייצגה את בוגרי הלינה המשותפת. קבוצת ה"עירוניים" ייצגה את קבוצת בוגרי הלינה הביתית.

לפני בדיקת ההשערה חושבו מתאמים בין שלושת סגנונות ההורות של דור האבות בנפרד לבוגרי הלינה המשותפת ולבוגרי הלינה הביתית, כדי לעמוד על הקשרים ביניהם (ראו טבלה מס' 3). נדון במשמעות מתאמים אלה בפרק הדין.

ההשערה הראשונה נבדקה באמצעות ניתוח שונות רב משתני (MANOVA) תוך שימוש בקריטריון Hotelling's Trace, בו המשתנה הבלתי תלוי היה סוג הלינה של הנבדק בילדותו (משותפת/ביתית) והמשתנים התלויים היו דרוגי הנבדקים את סגנון ההורות של הוריהם בכל אחד משלושת סגנונות ההורות (סמכותי, מתירני וסמכותני). ניתוח זה הראה אפקט מובהק לסוג הלינה על המשתנה התלוי המשוקלל (סגנון הורות סמכותי, מתירני וסמכותני) $[F(3,87)=5.40, p<0.05]$ (ראו טבלה מס' 2).

טבלה מס' 2: ממוצעים וסטיות תקן של נבדקים בלינה משותפת וביתית בשלושת סגנונות ההורות

לינה ביתית (N=30)		לינה משותפת (N=61)		סוג לינה / סגנון הורות
ממוצע	ס.ת.	ממוצע	ס.ת.	
3.13	0.69	3.39	0.68	סמכותי
2.48	0.52	2.61	0.57	מתירני
2.85	0.91	2.16	0.69	סמכותני

ניתוחי השונות החד-משתניים הראו כי ההבדל המובהק שנמצא בין סוג הלינה המשותפת והביתית נבע מאפקט מובהק של סוג הלינה על סגנון ההורות הסמכותני $[F(1,89)=15.86, p<0.001]$, כך שבהתאם להשערה הראשונה, ממוצע סגנון ההורות הסמכותני של הנבדקים שגדלו בלינה ביתית היה גבוה במובהק מממוצע סגנון ההורות הסמכותני של

הנבדקים שגדלו בלינה משותפת. ממצא זה מעיד על כך שבוגרי הלינה המשותפת אפיינו את הוריהם כבעלי סגנון הורות פחות סמכותני מאשר בוגרי הלינה הביתית. לא נמצא אפקט מובהק לסוג הלינה על סגנון ההורות הסמכותני $[F(1,89)=3.07, ns]$ ועל סגנון ההורות המתירני $[F(1,89)=1.02, ns]$.

סגנונות הורות- דור הבנים

לפני בחינת ההשערה השנייה, העוסקת בהשפעה של הקבוצה אליה משתייך הנבדק על סגנון ההורות בו הוא מחנך את ילדיו, חושבו מתאמים בין שלושת סגנונות ההורות של דור הבנים כנפרד לשלוש קבוצות המחקר, כדי לעמוד על הקשרים ביניהם (ראו טבלה מס' 3).

טבלה מס' 3: מתאמים בין סגנונות ההורות לפי החלוקה לקבוצות בדור האבות ובדור הבנים

קבוצה	סמכותי X מתירני	מתירני X סמכותני	סמכותני X סמכותני
דור האבות	לינה משותפת (N=61)	0.08	-0.49***
	לינה ביתית (N=30)	0.45**	-0.67***
דור הבנים	חברי קיבוץ (N=31)	0.14	-0.51**
	עוזבי קיבוץ (N=30)	-0.25	0.02
	עירוניים (N=30)	0.46*	-0.18

*** $p < 0.001$, ** $p < 0.01$, * $p < 0.05$

ניתן לראות שבדור האבות קיימים מתאמים שליליים מובהקים בין סגנונות ההורות (פרט לקשר החיובי בין סגנון ההורות הסמכותני והמתירני בקרב הורי בוגרי הלינה הביתית ולקשר לא מובהק בין הסגנון הסמכותני והמתירני בקרב הורי בוגרי הלינה המשותפת), המעידים על כך שקיים שוני בין שלושת סגנונות ההורות בדור זה. נראה שבדור הבנים לא קיימת הפרדה ברורה שכזאת בין סגנונות ההורות, מכיוון שכמעט ולא נמצאו ביניהם מתאמים מובהקים. נרחיב את הדיון במשמעותם של קשרים אלה בפרק הדיון.

גם ההשערה השנייה נבדקה באמצעות ניתוח שונות רב משתני (MANOVA) תוך שימוש בקריטריון Hotelling's Trace, בו המשתנה הבלתי תלוי היה הקבוצה אליה משתייך הנבדק (חברי קיבוץ, עוזבי קיבוץ ועירוניים) והמשתנים התלויים היו דרוגי הנבדקים את סגנון ההורות של עצמם בכל אחד משלושת סגנונות ההורות (סמכותני, מתירני

וסמכותני). בניגוד להשערה, ניתוח זה לא מצא אפקט מובהק לקבוצת הנבדק על המשתנה התלוי המשוקלל [F(6,170)=1.64, n.s], כך ששלושת קבוצות המחקר לא נבדלו זו מזו בממוצעי סגנונות ההורות השונים בהן הן מגדלות את ילדיהן.

סגנונות הורות- פערים בין הזורות

לפני בחינת ההשערות 3-5, העוסקות בפערים בסגנונות ההורות בין דור ההורים לדור הבנים, חושבו לשלוש קבוצות המחקר מתאמים בין דרגי הנבדקים את סגנון ההורות של הוריהם בילדותם (דור האבות) ודרוגיהם את סגנון ההורות שלהם כהורים (דור הבנים). למרות שלא שוערו השערות ספציפיות לגבי מתאמים אלו, מטרת הניתוחים היתה לעמוד על הקשרים הבין דוריים בין סגנונות ההורות השונים. התוצאות מוצגות בטבלה מס' 4.

טבלה מס' 4 : מתאמים בין שלושת סגנונות ההורות של דור האבות ודור הבנים, בחלוקה לקבוצות המחקר

עירוניים (N=30)			עוזבי קיבוץ (N=30)			חברי קיבוץ (N=31)			דור ההורים דור הבנים
סמכותני	מתירני	סמכותי	סמכותני	מתירני	סמכותי	סמכותני	מתירני	סמכותי	
.11	.38*	.23	.23	-.34	.09	-.08	-.10	.25	סמכותי
.36	.57**	.13	-.06	.51**	-.11	-.16	.59**	.17	מתירני
.01	.10	.16	.56**	-.15	-.40*	.27	.04	-.14	סמכותני

p<0.01 ** p<0.05*

ניתן לראות שלסגנון ההורות המתירני קיימים מתאמים חיוביים בין דור האבות לדור הבנים בשלוש קבוצות המחקר, כך שככל שהנבדק דרג את הוריו כבעלי סגנון הורות מתירני גבוה יותר, כך גם דרג את עצמו כבעל סגנון מתירני יותר גבוה. כמו כן, בקבוצת עוזבי הקיבוץ נמצא מתאם שלילי בין סגנון ההורות הסמכותי בדור האבות וסגנון ההורות הסמכותני בדור הבנים, המצביע על כך שככל שהוריו של הנבדק נטו לסגנון הורות יותר סמכותי בילדותו, כך הוא נוטה לסגנון הורות פחות סמכותני כהורה. בקבוצה זו נמצא גם מתאם מובהק חיובי בין סגנון ההורות הסמכותני של דור האבות ודור הבנים, המעיד על כך שככל שהוריו של הנבדק נטו לסגנון הורות יותר סמכותני, כך גם הוא נוטה לשימוש בסגנון הורות זה. בקבוצת העירוניים נמצא מתאם חיובי בין סגנון הורות מתירני בדור האבות וסגנון הורות סמכותני בדור

הבנים, כך שככל שהוריו של הנבדק הפעילו כלפיו סגנון הורות יותר מתירני בילדותו, כך הוא סבור שהוא מפעיל כלפי ילדיו סגנון הורות יותר סמכותי. כמו כן, מעניין לשים לב לכך שבאף אחת מהקבוצות לא נמצא קשר מובהק בין דור האבות והבנים בסגנון ההורות הסמכותי וכי לסגנון ההורות הסמכותי נמצא קשר חיובי בין הדורות רק בקבוצת עוזבי הקיבוץ.

בחלקה הראשון של ההשערה השלישית ציפינו שדור הבנים בשלוש קבוצות המחקר ידווח על עצמו כגבוה יותר מדור האבות בסגנון ההורות הסמכותי. לבדיקת ההשערה נערך עבור סגנון ההורות הסמכותי נערך ניתוח שונות למדידות חוזרות, שבו שימש משתנה קבוצת הנבדק (חבר קיבוץ, עוזב קיבוץ, עירוני) כמשתנה בין נבדקי, והדור (ציוני דור האבות ודור הבנים בסולם סגנון ההורות הסמכותי) כמשתנה תוך נבדקי. בניתוחי השונות התוך משתניים נמצא אפקט עיקרי מובהק לדור $[F(1,88)=25.39, p<0.000]$. לא נמצאה אינטראקציה מובהקת בין קבוצת הנבדק ובין דור האבות והבנים $[F(2,88)=1.41, n.s]$. בהתאם לחלקה הראשון של ההשערה השלישית, עולה מבדיקת הממוצעים של שני הדורות כי מעבר לשלוש קבוצות המחקר דור הבנים ($M=4.05, SD=0.04$) דרג עצמו כגבוה יותר מדור האבות ($M=3.30, SD=0.07$) בסגנון ההורות הסמכותי.

בכדי לבחון את הפערים בין הדורות בנפרד עבור כל אחת מקבוצות המחקר נערכו סדרה של ניתוחי t-test למדגמים תלויים בנפרד עבור כל אחת מקבוצות המחקר והשוו את דור האבות עם דור הבנים. ממוצעי הקבוצות בסגנון ההורות הסמכותי ותוצאות המבחנים מוצגים בטבלה מס' 5. ניתן לראות כי בהתאם להשערה השלישית, שלוש קבוצות המחקר דיווחו על עצמן כבעלות רמה גבוהה יותר של סגנון ההורות הסמכותי בהשוואה להוריהם.

בכדי לבחון את חלקה השני של ההשערה השלישית, לפיו הפער בין הדורות בסגנון ההורות הסמכותי יהיה הגדול ביותר בקבוצת עוזבי הקיבוץ, אחריו בקבוצת חברי הקיבוץ והקטן ביותר בקבוצת העירוניים, בוצעו ניתוחים סטטיסטיים נוספים שמטרתם להשוות את גודל הפערים בין הדורות בין כל קבוצות המחקר. לשם כך חושב ציון פער לכל אחד מסגנונות ההורות, בו הופחתו ממוצעי הציונים של דור הבנים מממוצעי הציונים של דור האבות. בדרך זו, ממוצע בעל מקדם שלילי משמעו שנבדקי אותה קבוצה (דור הבנים) דרגו עצמם בממוצע כגבוהים מהוריהם (דור האבות) בסגנון ההורות ומקדם חיובי משמעו שנבדקי הקבוצה דרגו עצמם בממוצע כנמוכים מהוריהם בסגנון ההורות.

לאחר מכן נערך מבחן MANOVA תוך שימוש בקריטריון Hotelling's Trace, שבו המשתנה הבלתי תלוי היה הקבוצה אליה משתייך הנבדק (חברי קיבוץ, עוזבי קיבוץ ועירוניים) והמשתנים התלויים היו ציוני הפער בכל אחד משלושת סגנונות ההורות (סמכותי, מתירני וסמכותני). בניתוח זה נמצא אפקט קרוב למובהקות לקבוצת הנבדק על

המשתנה התלוי המשוקלל $[F(6,170)=1.64, p=0.62]$. אולם, לא נמצא אפקט מובהק לקבוצת הנבדק על ציון הפער בין הדורות $[F(2,88)=1.41, n.s]$, כך שלא נמצאו הבדלים בין הקבוצות בגודל הפער בין הדורות בסגנון ההורות הסמכותי. ממצאים אלה מאוששים את ההשערה השלישית בחלקה.

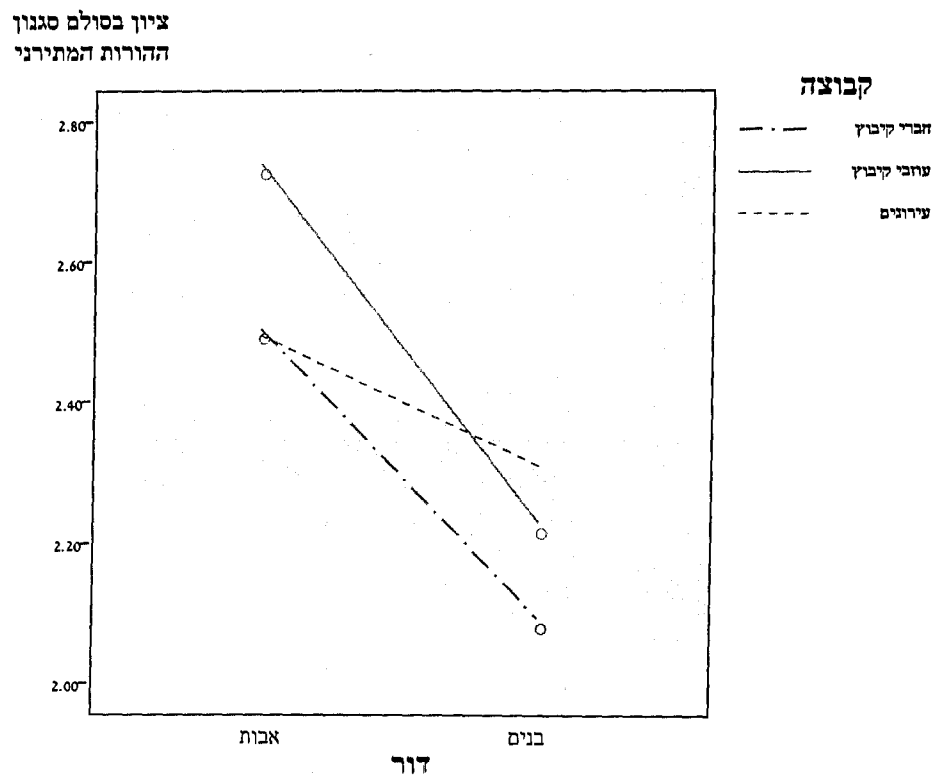
טבלה מס' 5: ממוצעים, ס.ת. וערכי t להשוואה בין רמת סגנונות ההורות של דור האבות ודור הבנים עבור שלוש קבוצות המחקר.

עירונים (ס.ת.) ממוצע	עוזבי קיבוץ (ס.ת.) ממוצע	חברי קיבוץ (ס.ת.) ממוצע		
3.13 (0.69)	3.31 (0.63)	3.84 (0.72)	דור האבות	סמכותי
4.02 (0.28)	4.07 (0.38)	4.06 (0.41)	דור הבנים	
$t(29)=-7.19^{**}$	$t(29)=-5.83^{**}$	$t(30)=-4.45^{**}$	t-test	
2.48 (0.52)	2.72 (0.53)	2.49 (0.59)	דור האבות	מתירני
2.29 (0.34)	2.21 (0.43)	2.08 (0.46)	דור הבנים	
$t(29)=2.37^*$	$t(29)=5.80^{**}$	$t(30)=4.68^{**}$	t-test	
2.85 (0.91)	2.13 (0.62)	2.19 (0.76)	דור האבות	סמכותני
2.54 (0.52)	2.25 (0.48)	2.48 (0.55)	דור הבנים	
$t(29)=1.59, n.s$	$t(29)=-1.17, n.s$	$t(30)=-1.97, p=0.058$	t-test	

$p<0.00^{**}, p<0.05^*$

לבדיקת ההשערה הרביעית, לפיה חברי הקיבוץ ועוזבי הקיבוץ יזווחו על עצמם כפחות מתירניים מהוריהם והעירוניים לא יבדלו מהוריהם ברמת המתירניות, נערך ניתוח שונות למדידות חוזרות, שבו המשתנה התוך נבדקי היה דור (ציוני דור האבות ודור הבנים בסגנון ההורות המתירני) והמשתנה הבין נבדקי היה קבוצת הנבדק (חבר קיבוץ, עוזב קיבוץ, עירוני). בניתוח זה נמצאה אינטראקציה מובהקת דור X קבוצה $[F(2,88)=3.83, p<0.05]$ (ראו שרטוט מס' 1). בנוסף, נמצא אפקט עיקרי מובהק למשתנה הדור על קבוצת הנבדק $[F(1,88)=56.75, p<0.000]$. לא נמצא אפקט עיקרי מובהק למשתנה הקבוצה $[F(2,88)=1.45, n.s.]$.

שרטוט מס' 1: ממוצעי סגנון ההורות המתירני לפי דור וקבוצת הנבדק

מהשרטוט עולה אינטראקציה התואמת לכיוון ההשערה הרביעית. ניתן לראות שבשלוש קבוצות המחקר רמת המתירנות של דור הבנים היתה נמוכה יותר מזו של דור האבות, וכי הנמכה זו היתה מתונה יותר בקבוצת העירוניים. כמו כן, בעוד שבדור האבות הוריהם של עוזבי הקיבוץ היו גבוהים מהוריהם של העירוניים בסגנון ההורות המתירני, הרי שבדור הבנים העירוניים גבוהים מעוזבי הקיבוץ בסגנון זה.

לצורך ניתוח האפקטים הפשוטים של משתנה הדור נערכה סדרת ניתוחי t-test למדגמים תלויים לכל אחת משלוש קבוצות המחקר, שהשוותה את ממוצעי דור האבות ודור הבנים בסגנון ההורות המתירני. ממוצעי הקבוצות בסגנון